

ВІДГУК
офіційного опонента,
кандидата економічних наук, доцента Нашкерської Марії Миколаївни
на дисертаційну роботу Теслі Дмитра Вадимовича
на тему: «Формування та використання ринкового потенціалу регіонів
України», подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних
наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна
економіка

1. Актуальність обраної теми дослідження

Реформи у системі місцевого самоврядування, які держава ініціювала ще у 2014 році, базуються на положеннях «Європейської хартії місцевого самоврядування». Ключовим елементом цих реформ є децентралізація, котра передбачає значне збільшення повноважень місцевої влади, а також ресурсів і відповідальності.

Під час першого етапу реформи (2014-2019 рр.) серед іншого було впроваджено низку важливих організаційно-правових заходів. Зміни до Бюджетного та Податкових кодексів започаткували фінансову децентралізацію. Водночас було запущено процеси з формування спроможного базового рівня місцевого самоврядування – створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Важливо, що нова модель формування місцевих скарбниць почала користуватися визначеною автономією й отримала незалежність від центрального бюджету.

Наступний етап глобальних реформ (2020-2021 рр.) передбачає, що ОТГ перебиратимуть на себе більшість властивих їм повноважень, отримають контроль над ресурсами, а також відповідатимуть за свою діяльність або бездіяльність.

Кабінет Міністрів затвердив новий адміністративно-територіальний устрій базового рівня – майже півтори тисячі територіальних громад формуватимуть його. Також Верховна Рада кардинально перелаштувала адміністративний устрій держави відповідно до вимог децентралізації, ліквідувавши 490 районів, утворивши натомість 136 нових.

Такі глобальні зміни знову актуалізують і ставлять на вищий щабель наукового осмислення значення регіону як інтегральної частини держави, але з характерними особливостями, зумовленими розташуванням, історичними та соціально-культурними традиціями мешканців, природними особливостями, характерним типом та структурою економіки, у якій гармонійно функціонували б різні галузі, котрі з мінімальним рівнем ентропії структурували б локальну систему.

Децентралізація, окрім усього іншого, значно посилює ринковий потенціал регіонів, бо об'єктивно змушує місцеві влади, активну й ініціативну частину населення та бізнес не сподіватися лише на бюджетні субвенції, а розробляти і впроваджувати життєздатні моделі соціально-економічного розвитку. Старі лекала в управлінні і розвитку регіонів, коли внизу були лише виконавці, а не творці, вже не вписуються в сьогоденні реалії. Перед ОТГ уже щораз більше постають проблеми: яку інфраструктуру треба розвивати, які виробництва мають шанс без особливих проблем бути інтегрованими в такі регіональні конструкції?

Виразно проявляється й відсутність актуальних на цьому етапі інструментів та методів оцінки та аналізу ринкового потенціалу як регіонів у цілому, так і конкретних галузей і підприємств зокрема. А ненауковий підхід, ігнорування аналізу і синтезу всіх складових ринкового потенціалу може призвести до помилок, які спричинятимуть деградацію регіону – відтік капіталу, міграцію трудових ресурсів, зменшення надходжень до бюджетів громад, напругу в соціальній сфері, екологічні негаразди тощо.

З огляду на це, тема дисертаційного дослідження Теслі Дмитра Вадимовича «Формування та використання ринкового потенціалу регіонів України», є актуальною і своєчасною. Досягнення мети дослідження та розв'язання завдань,

які поставлені автором у роботі складуть теоретичнометодичну основу для формування та оцінювання ринкового потенціалу регіонів, що буде використано при розробці програм розвитку регіону.

Підтвердженням актуальності теми є зв'язок дисертаційної роботи Теслі Д.В. з тематикою науково-дослідних робіт, що виконувались в ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України», зокрема: «Формування та реалізація регіональної структурної політики в умовах модернізації національної економіки» (номер державної реєстрації 0113U000108), де автором проведено аналіз структурних диспропорцій в економіці регіонів у контексті оцінки їх впливу на формування ринкового потенціалу; «Механізми реалізації регіональної політики в умовах децентралізації влади в Україні» (номер державної реєстрації 0116U004035), у межах якої автором обґрунтовано пропозиції щодо вдосконалення інструментарію підтримки розвитку підприємництва на регіональному та місцевому рівнях, а також «Подолання ексклюзивності регулювання соціально-економічного розвитку регіону» (номер державної реєстрації 0119U002012), у якій дисертантом проведено аналіз інституційного базису регулювання розвитку регіональних товарних ринків та обґрунтовано напрями інституційних реформ у цій сфері.

2. Рівень обґрунтованості та новизни наукових положень, висновків і рекомендацій

Викладені у дисертаційному дослідженні основні наукові положення, методичні підходи, практичні рекомендації та висновки є логічними, послідовними та обґрунтованими. Вони базуються на результатах опрацьованої великої кількості вітчизняної та зарубіжної наукової літератури, що стосується проблематики сутності ринкового потенціалу регіону, його структурних складових, оцінювання ринкового потенціалу регіону загалом та його складових, зокрема. Інформаційною базою дослідження також є законодавчі та

нормативні акти України (Закони України, Укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України та Верховної Ради України); статистичні та аналітичні матеріали Міністерства аграрної політики та продовольства України, Державної служби статистики України, Головного управління статистики у Львівській області; електронні ресурси глобальної інформаційної мережі Інтернет; дані підприємств та інших суб'єктів регіонального товарного ринку.

Для забезпечення концептуальної цілісності дослідження використані методи: історико-логічний (для дослідження еволюції теоретичних підходів до дослідження ринкового потенціалу регіонів); порівняння (для дослідження особливостей формування та використання ринкового потенціалу регіону); графічний (для оцінювання тенденцій розвитку ринкового потенціалу регіону та його складових); статистичного та компаративного аналізу (для дослідження особливостей формування та використання виробничого, споживчого та торговельного потенціалів регіонів); факторного аналізу (для оцінювання впливу факторів соціально-економічного розвитку регіонів на споживчий потенціал регіонального продовольчого ринку); кореляційно-регресійного аналізу (для виявлення сили зв'язку між рівнем факторних змінних і споживчим потенціалом продовольчого ринку); системно-структурний аналіз (для формування напрямів державного регулювання розвитку внутрішнього ринку та визначення стратегічних пріоритетів розвитку ринкового потенціалу регіонів), соціологічного опитування та інтерв'ювання (для визначення маркетингових заходів нарощення ринкового потенціалу регіону).

Сформульована мета та поставлені завдання дослідження відображають основні аспекти обраної проблематики і визначають послідовність викладу матеріалу. Поставлені завдання загалом вирішені і висвітлені в науковій новизні і висновках дисертаційної роботи. Аналіз змісту дисертації, опублікованих праць та автореферату підтверджує достатній ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, що містяться у роботі і виносяться на захист. Результати дослідження висвітлені у наукових працях, що опубліковані

у фахових та інших наукових виданнях, а також апробовані на науково-практичних конференціях.

Загалом структура дисертації є чіткою, логічною та послідовною.

3. Новизна основних наукових положень, висновків і рекомендацій

У дисертації викладено сукупність теоретико-методологічних положень, висновків і рекомендацій, які містять наукову новизну і свідчать про особистий внесок автора у розвиток теорії та практики формування та використання ринкового потенціалу регіонів України.

З основних наукових результатів, які становлять особистий внесок дисертанта, можна виділити такі:

1. Автором запропоновано методику оцінювання ринкового потенціалу регіонів з використанням структурно-функціонального та просторового методичних підходів. Застосування просторового підходу полягає у використанні «гравітаційного» підходу до позиціонування регіонів у міжрегіональному вимірі. Індекс ринкового потенціалу регіонів, автор пропонує розраховувати на основі врахування рівня розвитку економіки регіонів, їх наявних можливостей у сфері виробництва та споживання та ступеня доступу до регіональних ринків, яка залежить від відстаней між регіонами та їх площі (с.63-65; 73-77).

2. Науковий інтерес викликає вдосконалення термінологічного апарату, зокрема в контексті уточнення поняття «ринковий потенціал регіону». Так, автор пропонує поняття «ринковий потенціал регіону», який традиційно розглядають як «сукупність ресурсів взаємодіючих виробничої і споживчої компонент» доповнити торговельно-логістичною структурною компонентою, функцією якої є узгодження інтересів виробників і споживачів. Встановлено відмінності цільової функціональної спрямованості понять «ринковий потенціал регіону» («на задоволення потреб населення регіону у певних товарах і покращення рівня торговельного обслуговування») і «ринковий потенціал підприємства» («на

максимізацію виробничих можливостей і прибутку підприємства за рахунок розширення ринку збуту його продукції») (с. 51-55).

3. Визначено факторні ознаки ринкового потенціалу регіону величина регіонального ринку і доступність регіонального ринку - та виокремлено чинники, які на них впливають і їх визначають (с. 44-45).

4. У представленому науковому дослідженні удосконалено науковоприкладні підходи до формування пріоритетів стратегічного розвитку ринкового потенціалу в розрізі його структурних складових. Так, автором визначено, що в рамках виробничого потенціалу стратегічним пріоритетом є розширення сегменту товарів власного виробництва; в рамках споживчого потенціалу – підвищення рівня задоволення потреб населення та формування раціональної структури споживання; в рамках торговельного потенціалу - підвищення ефективності діяльності торговельної інфраструктури та якості обслуговування населення регіону. Паралельно запропоновано інструментарій реалізації визначених пріоритетів (с. 149-152).

5. Подальшого розвитку набули методичні підходи до оцінювання виробничого потенціалу регіону. Для оцінювання виробничого потенціалу регіону автор пропонує використовувати «індикатори оцінки ефективності діяльності підприємств, балансового аналізу продовольчих ресурсів регіону з відображенням джерел формування та руху від виробництва до споживання, рівень самозабезпеченості і потреби регіонів у продовольчих товарах основних видів» (с. 90-91; 93 -102).

6. Отримали подальший розвиток організаційно-економічні механізми модернізації державної політики щодо стимулювання розвитку та використання ринкового потенціалу регіонів. У дисертаційному дослідженні окреслено і охарактеризовано напрями та інструментарій державного регулювання процесів розвитку ринкового потенціалу в розрізі його структурних складових. Автором обґрунтовано важливість і необхідність прийняття закону «Про внутрішню торгівлю», що забезпечить правове регулювання відносин між бізнесом і

торговельними підприємствами (мережами), створить правові засади здійснення торговельної діяльності та врегулює низку аспектів внутрішньої торгівлі (дотримання принципів добросовісності взаємовідносин між суб'єктами ринку, питання стандартизації, визначення функцій регіональних органів влади у регулюванні діяльності торговельної мережі регіону), з чим важко не погодитись (с.132-140).

Також визначено принципи, структуру та заходи реалізації регіональних програм розвитку регіонального ринку споживчих товарів, які дозволять вирішити проблеми їх розвитку (с. 153-155).

7. З метою підтримки місцевого товаровиробника та стимулювання розвитку малого бізнесу у регіоні, дисертантом запропоновано «інструментарій територіального маркетингу щодо промоції продукції місцевого виробництва» (с. 166-170).

8. Мають наукову цінність та практичне використання (при прийнятті управлінських рішень як на рівні держави, так і на регіональних рівнях) результати: рейтингового позиціонування регіонів за розміром їх ринкового потенціалу регіону; встановлення рівня кореляційної залежності ринкового потенціалу регіону від щільності населення, щільності зайнятих, щільністю виробництва та кількістю суб'єктів господарювання (встановлено, що виробничий потенціал більше впливає на формування ринкового потенціалу регіону, ніж споживчий); аналізу балансів продовольчих ресурсів, самозабезпеченості регіональних ринків основними видами продовольчих товарів; визначення, за допомогою побудови рівнянь лінійної множинної регресії, ступеня впливу чинників на формування споживчого потенціалу областей Карпатського регіону, тощо.

4. Теоретична і практична значущість результатів дослідження

Обґрунтовані в дисертації теоретико-методологічні підходи, положення, висновки та рекомендації доцільно використовувати у науково-дослідній роботі

при дослідженні процесів формування та оцінювання ринкового потенціалу регіону. Практична цінність отриманих результатів полягає в можливості їх використання органами державного та регіонального управління, органами місцевого самоврядування для покращення обґрунтованості як стратегічних, так і поточних практичних завдань і рішень щодо підвищення ефективності формування і використання ринкового потенціалу регіонів.

Наукові положення, висновки та практичні рекомендації дисертаційної роботи отримали застосування в практиці управління на регіональному та місцевому рівнях, зокрема використані Департаментом економічної політики Львівської обласної державної адміністрації при розробці Стратегії розвитку Львівської області на період 2021-2027 років (довідка №11-590/0/2/19 від 03.06.2019 р.); Виконавчим комітетом Скелівської селищної ради Старосамбірського району Львівської області (довідка №173 від 10.11.2020 р.) при розробці Стратегії розвитку Скелівської територіальної громади та заходів з оптимізації об'єктів торговельної інфраструктури, налагодження діяльності об'єктів виїзної торгівлі та виїзної дрібнороздрібної торгівлі, покращення умов реалізації сільськогосподарської продукції, що виробляється домогосподарствами населення.

Практичні рекомендації сформульовані у дисертаційному дослідженні використані приватними бізнес-структурами: ТзВО «ЛПК» (довідка №143 від 03.11.2020 р.) під час реалізації маркетингової діяльності підприємства, а також при розробці бізнес-плану діяльності підприємства у короткостроковій перспективі; ПП «Коаліція» (довідка №58 від 12.08.2020 р.) у процесі впровадження заходів з підвищення ефективності роботи закладу роздрібної торгівлі, зокрема при створенні мережі торговельних об'єктів задля покращення якості обслуговування населення об'єднаних територіальних громад і задоволення попиту на продукцію місцевих товаровиробників

Науково-методичні положення дисертації впроваджено в навчальний процес Національного університету харчових технологій під час викладання

навчальних дисциплін: «Політична економіка», «Економічна теорія», «Регіональна економіка» (довідка №12-38 від 7.09.2020 р.).

Основні положення дисертаційного дослідження апробовані на 12 всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях.

5. Повнота висвітлення основних наукових результатів дослідження в опублікованих працях

За темою дисертаційного дослідження у відкритому друці опубліковано 14 наукових праць, серед яких: 6 статей (з них 3 одноосібних) у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз, 1 стаття у науковому періодичному виданні інших держав і 6 публікацій у матеріалах наукових конференцій.

Автореферат написаний згідно з вимогами і повною мірою відображає зміст та головні здобутки автора, у науковому стилі, літературною державною мовою. Зміст автореферату та опублікованих наукових праць повною мірою відображає основні положення та висновки дисертаційної роботи.

6. Дискусійні положення та недоліки дисертації

Оцінюючи роботу загалом позитивно, варто відзначити наявні в ній дискусійні положення, окремі недоліки, а також висловити побажання щодо поглиблення подальших досліджень в обраному напрямі:

1. У роботі автор обґрунтовує сутність поняття «ринковий потенціал регіону», визначає детермінанти його змістовного навантаження, проте недостатньо уваги приділяє його структурним складовим – виробничому, споживчому та торговельному потенціалам, які його формують. У роботі варто було більш глибоко дослідити економічну сутність виробничого, споживчого і торговельного потенціалів регіону. Встановити та охарактеризувати внутрішні зв'язки між ними.

2. На основі ґрунтового аналізу наукового доробку зарубіжних та вітчизняних вчених, які присвячені дослідженню факторів функціонування та розміщення суб'єктів регіональних ринків, автор виокремлює групи чинників впливу на величину ринкового потенціалу та доступність регіональних ринків. Проте у роботі не зазначено, що розуміється під термінами «доступність регіональних ринків» і «величина ринкового потенціалу». Доцільно було б дати визначення цих понять і зазначити кількісні чи якісні параметри їх виміру (с. 40)..

3. Автор дисертаційного дослідження пропонує індекс ринкового потенціалу регіону розраховувати на основі врахування «рівня розвитку економіки регіонів, їх наявних можливостей у сфері виробництва та споживання та ступеня доступу до регіональних ринків, яка залежить від відстаней між регіонами та їх площі». Потребує більш повного обґрунтування обрання саме цих критеріїв для оцінювання ринкового потенціалу. Водночас у запропонованій моделі не чітко визначено методичку розрахунку індексу ринкового потенціалу регіону – з допомогою набору яких показників оцінено рівень розвитку економіки регіонів, наявні можливості у сфері виробництва і споживання.

4. В дисертаційному дослідженні зазначено, що «оцінка торговельного потенціалу регіонів, здійснена на основі індексу торговельного потенціалу регіонів». Автору варто було уточнити, які показники використовуються для оцінювання індексу торговельного потенціалу і яка методика його розрахунку (с. 79-80) .

5. Враховуючи те, що одним із елементів наукової новизни дисертаційного дослідження є удосконалення науково-методичних засад оцінювання ринкового потенціалу регіону доцільно було провести аналіз зарубіжного досвіду, щодо існуючих методик такого оцінювання та проаналізувати як на практиці використовуються результати оцінювання для управління ринковим потенціалом регіону.

Однак вказані недоліки та висловлені побажання загалом не знижують позитивної оцінки теоретико-методологічної, методичної й практичної значущості опонованої наукової роботи. Дисертант дійсно продемонстрував глибоке розуміння та сприйняття актуальності досліджуваної проблематики. Дисертаційна робота Теслі Д.В. виконана автором особисто і є кваліфікованою завершеною науковою працею. Робота відзначається структурованістю, внутрішньою єдністю та послідовністю викладення, містить науково обґрунтовані теоретичні результати, а також науково-методичні та практичні положення, які є важливими для прийняття ефективних управлінських рішень органами державної чи регіональної влади щодо використання і побудови системи управління ринковим потенціалом регіону.

7. Загальний висновок

Наукові положення, висновки та рекомендації, що містяться у дисертації, в достатній мірі обґрунтовані та достовірні, оскільки базуються на положеннях сучасної економічної науки та її методології, на глибокому системному аналізі явищ і процесів, які діють впродовж порівняно тривалого періоду часу в системі регіонального розвитку України, на сучасних методах наукового пошуку і власних науково-аналітичних напрацюваннях.

Дисертаційна робота Теслі Дмитра Вадимовича на тему «Формування та використання ринкового потенціалу регіонів України» є цілісною логічною завершеною науковою працею, в якій автор запропонував вирішення важливої науково-прикладної проблеми: обґрунтував теоретико-методологічні основи формування, оцінювання та використання ринкового потенціалу регіонів України. Зміст наукового дослідження Теслі Д.В. повністю відповідає паспорту спеціальності 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

З огляду на перелічені характеристики вважаємо, що за структурою, змістом, обсягом, науковою новизною та оформленням дисертаційна робота «Формування та використання ринкового потенціалу регіонів України» відповідає вимогам

пунктів пп. 9, 11, 12, 13 та 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24.07.2013 р. зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України №656 від 19.08.2015 р. та №1159 від 30.12.2015 р., а її автор Тесля Дмитро Вадимович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Д. Тесля

Лідию Нашкерську, доценту кафедри обліку та аналізу НУ «Львівська політехніка»

Р.Б.

Білинський Р.Б.

Кандидат економічних наук, доцент
кафедри обліку та аналізу
НУ «Львівська політехніка»

Нашкерська М.М.